

AYOLLAR VA ERKAKLARNING INGLIZ TILIDAGI NUTQLARIDA GENDER
FARQLAR

Gafforov Xasan Shuhratovich*

Samarqand iqtisodiyot va servis institute

“Tillarni o’qitish” kafedrası assistant o’qituvchisi

+998913175677 qurgoshin19@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu tadqiqot ishida ingliz tilidagi ayol va erkaklar nutqlarida uchraydigan gender farqlar masalasi tadqiq qilingandir. Tadqiqot ishida erkakar tomonidan talqin etilayotgan ingliz tilidagi nutqlarda uchraydigan gender farqlarning yo’nalishlari, shuningdek, ushbu yo’nalishda tadqiqot olib borgan g’arb olimlarining mazkur masalaga munosabati yoritilgandir.*

Kalit so’zlar: *Ayollar tili, Gender stereotiplar, Erkaklar nutqi, Ayollar nutqi,*

Nutqiy vositalar, Nutqning stilistik jihati, Tobe sintaktik aloqalar, Konsessiv jumlarlar.

Aralash jinsli guruhlarda, ommaviy yig’ilishlarda va ko’plab norasmiy suhbatlarda erkaklar ayollarga qaraganda gapirishga ko’proq vaqt sarflashadi². Dikson keltirgan bir tajribada gapirish bo’yicha tajribali erkaklar tajribali ayollarga qaraganda uzoqroq gapirishgan. Umuman olganda, erkaklar ayollarga qaraganda ko’proq o’zaro munosabatlarni boshlashga tashabbus ko’rsatishadi. Erkaklar ham boshqa odamlarning nutqini to’xtatib qo’yishga ko’proq moyildirlar³. Yevropa universitetlaridagi fakultet yig’ilishlari J.Coates tomonidan o’rganilishi shuni ko’rsatdiki, ayollar erkaklarga qaraganda nutqlarida ko’proq to’xtatib qolinadi. Ayollar boshdan kechiradigan ushbu uzilishlar hamda nutqlaridagi ushbu bo’linishlar asosan boshqa ayollar sababli kelib chiqadi. Umuman olganda, ayollar to’xtatib qo’yishganda, erkaklarga qaraganda, boshqa ayollarni ham to’xtatish ehtimoli ko’proq. Ayollar ham erkaklarga qaraganda ko’proq nutqlarini to’xtatib qo’yishlariga yo’l qo’yadilar(ular erkaklar kabi ushbu bo’linishlarga qarshilik qilmaydilar).

Professional konferentsiyalarda ayollar maqolalarga javob berishda kamroq faol ishtirok etadilar. Ayollar savol berishganda, erkaklarga qaraganda kamroq vaqt talab qilishadi. Ular markaziy masalaga tezroq o’tishadi. Bundan tashqari, ular bir nechta savol berish ehtimoli kamroq va savolni shaxsiy so’zlar(shaxsiy terminlar) bilan ifodalash ehtimoli ko’proqdir⁴.

² John Dixon. Gender and Communication. Unpublished Master of Arts dissertation. University of Cape Town. 1992, - 101 p.

³Coates J. Women, Men and Language. London, England: Longman, 1996.-215 p.

⁴ Phillips S. Language, Gender and Sex in Comparative Perspective. - Cambridge University Press, 1997. -p.71

Ingliz tilida so'zlashuvchi ayollarning nutqlari ham erkaklarning nutqlaridan tubdan farq qiladi, ammo bu farqlar ayollar uchun alohida "ayollar tili"ning borligidan dalolat bermaydi. Ingliz ayollari o'z nutqlarida ingliz tili grammatikasiga xos bo'lgan ba'zi so'z birikmalari va gap tuzilmalarini erkaklarga qaraganda ko'proq ishlatishadi: aniqrog'i, ingliz tilida so'zlashuvchi ayollarning nutqlarida erkaklarga nisbatan savol turlari: ya'ni "tag questions" ("It's really cold in here, isn't it?") hamda "question statements" ("Won't you close the door?") ko'proq ishlatiladi. Ularning ikkalasi ham o'z nutqining qat'iyligini kamaytirishi mumkin. Ammo, ushbu nutqlarga baho beruvchi ko'pchilik odamlar yuqoridagi kabi farqli til uslubidan foydalanadiganlarni (o'ta muloyim til, to'siqlar va ikkilanishlar) kamroq kuchga ega, lekin ko'proq shaxsiy ilqlikka ega deb bilishadi⁵.

Umuman olganda, ko'proq gapiradigan odamlar suhbat jarayonining hukmroni va nazorat qiluvchisi sifatida qabul qilishadi⁶. Ammo ayollar va erkaklarning suhbat jarayoniniga, ayniqsa, suhbat mavzusiga nisbatan xatti-harakatlari turlichadir. Erkaklar suhbatda ustunlik qilishga va suhbat mavzusini mustaqil tanlashga harakat qilishadi. Shu bilan birga, ular boshqa mavzuga o'tishda ham qiynaladilar hamda o'jarlik bilan tanlangan chiziqqa amal qilishda davom etgan suhbatdoshning so'zlarini to'xtatib qo'yadigan yoki boshqa yo'lga yo'naltirmoqchi bo'lgan so'zlariga munosabat bildirmasliklari mumkin. Ayollar esa mavzudan mavzuga osonroq o'tishadi va ba'zida o'zlari ham o'zlarining izohlarida bunday o'tishga hissa qo'shadilar.

Stereotipdan farqli o'laroq, ayollar kamroq gapiradi va ularning jumalari qisqaroq. Ammo stereotiplar to'g'ri bo'lgan narsa shundaki, ayollar nutqi ko'proq emotsional, ifodali va baholidir. Ayollar haqiqatan ham turli giperbolalarni, taqqoslashlarni, kichraytiruvchi-erkalovchi qo'shimchalarni yaxshi ko'radilar. Erkaklar uchun baholar va baholashlar kamroq ahamiyatlidir va agar ular ulardan foydalansa, ular ijobiydan ko'ra ko'proq salbiy hisoblanadi. Ammo ko'p erkaklar u yoki bu tarzda odobsiz lug'atga moyil bo'lishadi. Biroq, bu shunchaki so'kinish so'zlari bo'lishi shart emas, balki stilistik jihatdan qisqartirilgan lug'at bo'lishi ham mumkin.

Turli jins vakillari har xil tillarda so'zlashar ekan, ayniqsa ingliz tilida, mustaqil so'z turkumlaridan foydalanishda ham o'ziga xos farqlarni namoyish qiladi. mustaqil so'z turkumlaridan foydalanish haqida gapirganda, olimlar erkak yoki ayolning fe'llarini kim ko'proq ishlatishi haqida hali ham bir fikrga kelishmagan. Ba'zi olimlar aytadiki, o'z nutqlarini yanada jonli qilishlari uchun ayollar ko'proq ishlatadi, chunki jonlilik va hissiylik yonma-yon ketadi. Boshqalari esa bu borada erkaklarni qo'llashadi, chunki nutqni aniq va dinamik qilish, shuningdek, voqealar ketma-ketligini ko'rsatish uchun fe'llar bilan osonroqdir.

⁵ Connell R.W. Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics. New York, NY: Stanford University Press. 1997. – p. 79

⁶ O'sha manba. 80-bet

Biroq, deyarli barcha mutaxassislar fikriga ko'ra sifatlardan ko'proq ayollar foydalanishadi, chunki sifat so'z turkuni so'zlari xotin-qizlar juda yaxshi ko'radigan bo'yoqlar, tafsilotlar hamda shaxsiy baholarni yetkazishlari uchun qulaydir. Otlarga kelsak, ko'plab olimlarning fikri bu masalada o'xshashdir: erkaklar ishlatadigan otlar mavhum, ayol ishlatadigan otlar esa ko'proq "dunyoviy"dir, shu bilan birga erkaklar o'ziga xos xususiyatlarni yaxshi ko'radilar, ayollar esa ba'zan yorqin iboralarga, turli xil majoziy sinonimlarga murojaat qilishadi.

Ingliz tilida so'zlashuvchi xotin-qizlar shaxs olmoshlarini afzal ko'radi – I. You, We, He/She/It va boshqalar. Erkaklar esa narsa yoki hodisalarni farqlashni afzal ko'radilar, shuning uchun ular ko'pincha my, your, his/her/its kabi egalik olmoshlarini ishlatishadi.

Ayollar va erkaklar boshqa tillarda gaplashsalar-da, ularning nutqlari ona tilidagi nutqi kabi bir-biridan farqli bo'ladi. Xususan, xorijiy til o'rganuvchilarning nutqlaridagi gender farqlar hatto ularning nutqlaridagi gaplar o'rtasidagi bog'liqliklarda ham namoyon bo'ladi. Erkaklar asosan tobe sintaktik aloqalardan, shuningdek, tobe payt, maqsad va o'rin-joy holidan foydalanadilar. Ular ko'pincha mantiqiy zanjirlar, ierarxiyalar quradilar, sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatadilar va fikrlashning bu xususiyati ularning nutqining ushbu o'ziga xos xususiyatida ko'rinadi. Ayollar nutqida ergashgan taqqoslovchi darajalar va konsessiv jumlar mavjud. Erkaklar ko'proq buyruq berishadi, ayollar esa bilvosita iltimoslardan foydalanadilar. Savollarga javob berayotganda esa erkaklar ko'pincha aniq javob olishni xohlashadi, shuning uchun savol juda aniq tuzilgan bo'ladi. Ko'pchilik ayollar esa ochiqchasiga javob berishadi va savollarni ham shunga moslab tuzadilar, ya'ni ularning savol-javoblari ko'p erkaklarga qaraganda ochiqroq bo'ladi.

Turli jinslarning nutqida uchraydigan yuqoridagi barcha farqlarga qaramay, ingliz tilida erkaklar va ayollar nutqi o'rtasida keskin "o'tib bo'lmaydigan" chegaralar yo'qligini aytishimiz mumkin. Erkaklar va ayollar nutqining qayd etilgan xususiyatlari nutqiy vositalardan foydalanish tendentsiyalari(yo'nalishlari) sifatida belgilanadi. Ba'zida erkaklar va ayollar nutqida uchraydigan ba'zi hodisalar jinsdagi farq bilan emas, balki ularning ruhiy tuzilishi, xarakteri, kasbi, jamiyatdagi o'rni bilan bog'liq bo'lgan holatlar mavjud. Ammo bu holatda ham turli xil munozaralarni keltirib chiqarish mumkin va unda ham umumiy fikrga kelib bo'lmaydi, chunki bu juda munozarali masala bo'lib, unda tezda chalkashib ketish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Thorne B., Kramarae Ch., Henley N. Constructing and reconstructing gender, NY, 1992. – 241 b.
2. West C. and Zimmerman D.H. Gender. language and discourse/handbook of discourse analysis.1985. Vol.4. —124 p.

3. Matluba Sadullaeva Akrorovna. Philosophy of Numerical Symbolism in World's Culture. Published in International Journal of Trend in Scientific Research and Development (ijtsrd), ISSN: 2456-6470, Volume-4 | Issue-5, August 2020, pp.1545-1548.

4. Spender M. Man made language. Routledge and Kegan Paul. London, 1985. – 175 b.

5. D. Tannen. You just don't understand. New York: Ballantine, 1990. – 164 b.

6. Pearson J. , Turner L. and Todd-Mancillas W. Gender and Communication. Dubuque, IA: William C. Brown. 1991. - 125 p.